

Een overzicht van de nieuwe vindplaatsen van de Rivierrombout (*Gomphus flavipes*) in Nederland in 1999

T. Termaat

Inleiding

Dat de Rivierrombout (*Gomphus flavipes*) is teruggekeerd in Nederland is geen nieuws meer. Na een afwezigheid van 94 jaar werd in 1996 een larve gevonden in een koelwaterfilter van de EPON-centrale bij Nijmegen (HABRAKEN & CROMBAGHS, 1997). In 1998 is intensief naar de soort gezocht langs de Waal, in de omgeving van Nijmegen. Dit leverde vondsten op in acht kilometerhokken, verspreid over een afstand van twintig kilometer langs de rivier. Bovendien werden er nog vele larven gevonden in het koelwatersysteem van de EPON-energiecentrale (KLEUKERS & REEMER, 1998).

Na al deze vondsten kon er gespeculeerd worden over het voorkomen van de Rivier

rombout langs andere stukken van de Waal en wellicht in de andere grote rivieren. In 1999 hebben dan ook veel mensen intensief naar de soort gezocht. Deze gezamenlijke inspanning heeft geleid tot verschillende nieuwe vindplaatsen langs de Waal, zelfs tot in het westen van het land. Daarnaast is de soort aangetroffen op enkele plaatsen langs de Nederrijn.

Dit artikel geeft een overzicht van deze nieuwe vindplaatsen van 1999. Tevens wordt ingegaan op de plaatsen waar de soort tegen de verwachtingen in niet is gevonden.

Waarnemingen van de Rivierrombout op de vindplaatsen van 1998 (van Weurt tot aan de Duitse grens) worden hier niet besproken.

Foto: T. Termaat

Figuur 1.
Larvenhuidje van de Rivierrombout (*Gomphus flavipes*).

Exuviae of the Yellow-legged dragonfly (Gomphus flavipes).

Resultaten & Discussie

De nieuwe vindplaatsen

Tabel 1 geeft een overzicht van de waarnemingen die in 1999 op nieuwe vindplaatsen zijn gedaan. De plaatsen waar de soort ondanks zoeken niet is gevonden, staan in tabel 2. Tenzij anders vermeld, liggen deze plaatsen allen langs de Waal. Hieronder worden per rivier enkele opvallende bijzonderheden vermeld.

Tabel 1.

Waarnemingen van *Gomphus flavipes* op nieuwe vindplaatsen in 1999, gesorteerd op datum.
Records of Gomphus flavipes at new localities in 1999 sorted by date.

De Waal

Uit de grote hoeveelheid waarnemingen van *G. flavipes* in 1999, kan worden opgemaakt dat de soort verspreid voorkomt langs de Nieuwe Merwede, de Beneden Merwede (BOESVELD & VAN DER NEUT, 2000) en de hele Waal. Dit is dus zeer westelijk vanaf het Hollands Diep, tot voorbij de Duitse grens.

Mogelijk komt de Rivierrombout niet langs de hele Waal voor, echter het wisselvallig aantreffen van de soort kan op toeval berusten. Het valt bijvoorbeeld op dat Klaas-Douwe Dijkstra op 19 juni bij Brakel (na bijna 1600 meter strand te hebben afgezocht) de soort niet aantreft en Frank Bos een week later in het aangrenzende kilometerhok zeven exemplaren waarneemt. Waarschijnlijk zijn hier in een week tijd plotseling veel beesten uitgesloten. Bovendien kan het uitsluipen op sommige plekken zeer geconcentreerd gebeuren. Dit blijkt bijvoorbeeld uit waarnemingen van

vindplaats	coördinaten imago exuv.	waarnemers	
Juni 1999			
19 Loevenstein	129-425	1	6 K.-D. Dijkstra
19 Loevenstein	130-425		2 K.-D. Dijkstra
24 Dodewaard	173/174-434	7	F. Bos
25 Nederrijn bij Wageningen	173-440	7	F. Bos
26 Brakel	134-426	7	F. Bos
26 Nederrijn bij Wageningen	134-426	1	F. Bos
26 Woudrichem	127/128-425	9	5 B. Boerman, H. Sommer & H. den Toom
27 Gorinchem	126-426		2 H. den Toom
27 Dreumel	156-427		1 F. de Meijer, K. Mostert en G. Keijl
27 Nederrijn bij Rheden	167-440	1	3 M. Wasscher, W. Reinboud & T. de Groot
27 Deest	174-433	8	R. Hofland, E. van der Burg, M. de Roos & P. Schrijvershof
28 Nederrijn bij Wageningen	175-441		3 T. Termaat
29 Gorinchem	126-426		2 H. Sommer
Juli 1999			
1 Ben.-Merwede, Sliedr. Biesbosch	118/119-425	1	2 K. Mostert
1 Nwe Merwede, Sliedr. Biesbosch	118/119-424 & 117/118-423		6 K. Mostert
2-19 Hollands Diep, Moerdijkbruggen	103-415		1 A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Nwe Merwede, Sliedr. Biesbosch	117-423	1	18 A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Nwe Merwede, Sliedr. Biesbosch	118-424	21	55 A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Nwe Merwede, Sliedr. Biesbosch	118-423	1	1 A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Nwe Merwede, Sliedr. Biesbosch	119-424		3 A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Nwe Merwede, Sliedr. Biesbosch	120-426	1	A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Ben. Merwede, Sliedr. Biesbosch	114-425	2	2 A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Ben. Merwede, Sliedr. Biesbosch	115-425	1	A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Ben. Merwede, Sliedr. Biesbosch	116-425		7 A. Boesveld & J. van der Neut
2-19 Ben. Merwede, Sliedr. Biesbosch	119-425	2	24 A. Boesveld & J. van der Neut
11 Goirle	130-391	1	J. Heeffe
Totaal		72	143

Marcel Wasscher, Weia Reinboud en Tienke de Groot bij Rhenen, waar drie huidjes op honderd meter strand werden aangetroffen en op 900 andere meters niets. Deze waarneming wordt onder meer bevestigd door Guido Keijl, Fons de Meijer en Kees Mostert die op een bepaald traject ten noorden van Weurt (een oude vindplaats) zelfs acht huidjes op 25 meter strand aantreffen. Zo is het mogelijk om een groot stuk geschikt strand af te zoeken, maar de plek waar de larven geconcentreerd zijn uitgesloten juist te missen.

Tabel 2.

Plaatsen waar zonder succes naar *Gomphus flavipes* is gezocht.

Locations where Gomphus flavipes was not found despite of searching.

De Nederrijn

Ook in de Nederrijn is voortplanting aangehouden. Of de Rivierrombout hier even algemeen is als in de Waal, is door het beperkte aantal onderzochte plekken (alleen Wageningen en Rhenen) nog niet te zeggen.

De Lek

Aangezien de Lek over soortgelijke strandjes als de Waal beschikt en ook met deze rivier in verbinding staat, ligt het voor de hand dat de Rivierrombout ook hier te vinden is. Toch hebben de verschillende pogingen om de soort langs de Lek te vinden geen succes gehad.

Welke verklaringen zijn mogelijk voor het ontbreken van de Rivierrombout in de Lek? Het is moeilijk en riskant om op deze vraag een antwoord te geven, maar er zijn een aantal

in 1999	onderzochte plaats	cöördinaten	waarnemer
29 mei	Lek bij Tienhoven	123-440 en 124-441	M. Hospers
11 juni	Lek bij Lopik	125-441	M. Wasscher
19 juni	Brakel	135/136-425	K.-D. Dijkstra
19 juni	Zuilichem	139-425	K.-D. Dijkstra
19 juni	Nieuwaal	140-425	K.-D. Dijkstra
27 juni	Maas bij Uikhoven	117-324	A. en M. Hospers
27 juni	Lek bij Vianen	133/134-445	M. Hospers
27 juni	Ewijk	179-432	A. Hospers
28 juni	Vuren	130-425	H. Sommer
30 juni	Zaltbommel	143/144-424	G.-J. Pontenagel
30 juni	Nieuwaal	140/141-424	G.-J. Pontenagel
30 juni	Gameren	142-424	G.-J. Pontenagel
3 juli	Lek bij Vianen	133-445	C. Witkamp
3 juli	Lek bij Hagestein	138-444	C. Witkamp
3 juli	Lek bij Culemborg	143-441/442	C. Witkamp
	Lek bij Kapelle a/d IJssel	99-435	M. Schildwacht
	Lek bij Kapelle a/d IJssel	100/101-434	M. Schildwacht
	Lek bij Kapelle a/d Lek	102-433	M. Schildwacht
	Lek bij Lekkerkerk	109/110-435	M. Schildwacht
	Lek bij Ammerstol	114-437	M. Schildwacht
	Lek bij Ammerstol	115/116-438	M. Schildwacht
	Lek bij Schoonhoven	116/117-439	M. Schildwacht
	Lek bij Vianen	133-445	K. Mostert
	Lek bij Vianen	132-444	K. Mostert
	Lek bij Vianen	130-442	K. Mostert
	Lek bij Tienhoven	123/124-441	K. Mostert
	Lek bij Tienhoven	123-440	K. Mostert
	Lek bij Jaarsveld	126-441	K. Mostert
	Lek bij Lopik	123-439/440	K. Mostert
	Lek bij Lopik	122-439	K. Mostert
	Lek bij Krimpen a/d IJssel	100/101-434	K. Mostert
	Dortsche Kil bij Dordrecht	102-418	K. Mostert
	Dortsche Kil bij Dordrecht	102-421	K. Mostert
	Oude Maas bij Puttershoek	99-424	K. Mostert
	Oude Maas bij Heinenoord	91-427	K. Mostert

punten waarop de Lek afwijkt van bijvoorbeeld de Waal.

Cees Witkamp wijst erop dat de invoer van zeewater zorgt voor een getijdenbeweging in de Lek, tot aan de Hagesteinse stuw. Dit resulteert in steilere 'onderwateroevers' van de rivierbedding, wat een moeilijkheid zou kunnen vormen bij het uitsluipen van de larven. Daarnaast is de getraptheid van de Lek anders dan die van de Waal, waardoor er enkele stuwen zijn geplaatst die voor de verspreiding van de larven een barrière kunnen betekenen.

Verder viel het Kees Mostert op dat veel zandstrandjes bij vloed volledig overstromen, zodat eventuele larvenhuidjes terecht komen in de achterliggende vegetatie, waar ze onvindbaar zijn. In ieder geval kan de invloed van de getijden op zichzelf voor de larven geen probleem zijn, gezien het voorkomen in de Sliedrechtse Biesbosch.

Waarneming op de Regte Heide

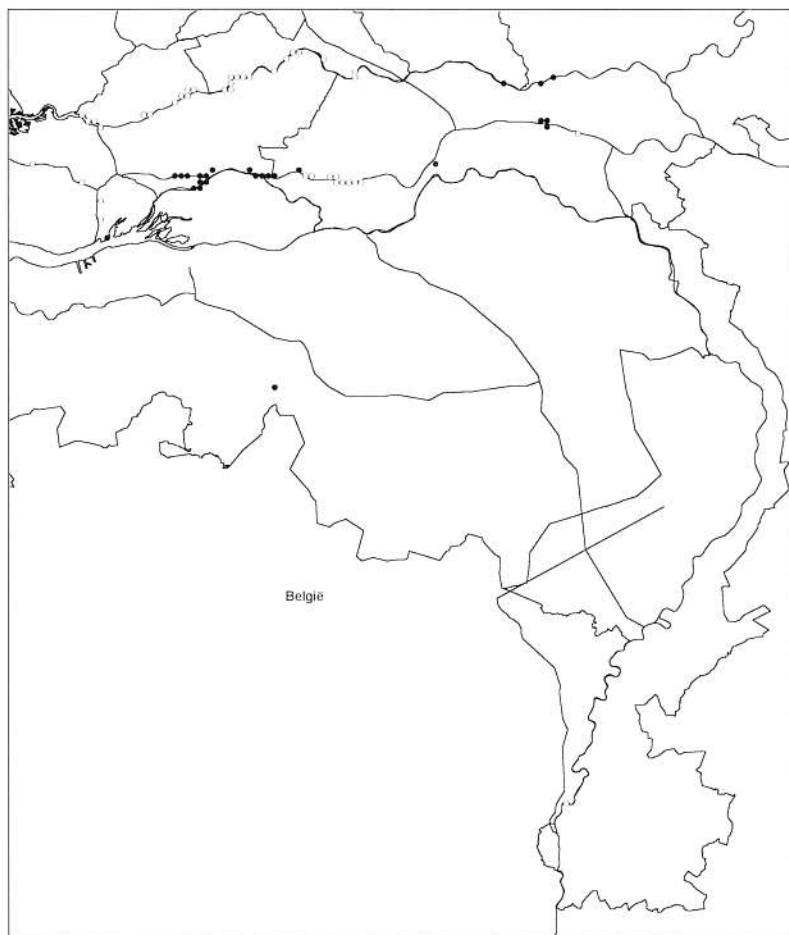
Zeer opmerkelijk is de waarneming van een mannetje Rivierrombout op de Regte Heide, nabij Goirle in Noord-Brabant. Johan Heeffer trof dit uitgekleurde maar onbeschadigde exemplaar aan in de avondschemering, hangend in Pijpestrootje. Deze waarneming geeft aan dat de Rivierrombout zich ver van zijn voortplantingsplaats kan verwijderen. De Regte Heide is meer dan 30 kilometer van de Waal verwijderd en, nog leuker, slechts 2,5 kilometer van de Belgische grens. In België is de soort nog nooit waargenomen.

Andere rivieren

Naast de tot nu toe besproken rivieren zijn met name de Maas en de IJssel serieuze opties voor het voorkomen van de Rivierrombout. Naar mijn weten is er in 1998 en 1999 niet behoorlijk langs deze rivieren gezocht (langs de Maas slechts één keer door Andre en Marcel Hospers).

Van de Maas kan gezegd worden dat deze rivier nauwelijks over de zand-

strandjes beschikt waarop langs de Waal zoveel larvenhuidjes zijn gevonden. Bovendien vormt de Maas een compleet ander riviersysteem dan de Waal, Nederrijn en beide Merwedese. Hierdoor zouden adulten geheel op eigen kracht de Maas moeten koloniseren, zonder hulp te krijgen van larvale drift.

Figuur 2.

Waarnemingen van de Rivierrombout (*Gomphus flavipes*) in de periode 1996-1999 (5x5 kilometer-hokken). Hokken waar de soort ondanks zoeken niet is gevonden, staan aangegeven met een open stip.

Records of Gomphus flavipes in the period 1996- 1999 (5x5 km-squares). Squares where the species could not be located despite of searching, are indicated with an open dot.

Figuur 3.

Een vers uitgeslopen exemplaar van de Rivierrombout (*Gomphus flavipes*) gefotografeerd door Hans den Toom. Door zijn plotselinge en veel te vroege overlijden heeft Hans zijn onderzoek naar het uitsluitgedrag van de Rivierrombout in 2000 niet voort kunnen zetten. De resultaten van zijn zoektochten in 1999 en van anderen in 2000 zullen in een toekomstig nummer van de *Brachytron* terecht aandacht krijgen.

Freshly emerged individual of the Yellow-legged Dragonfly (Gomphus flavipes).

De IJssel beschikt wel over zandstrandjes, zij het minder dan de Waal. Bovendien staat deze rivier in verbinding met de Nederrijn. Komend seizoen zal uitgebreid langs deze rivier worden gezocht.

Dankwoord

Dit overzicht is tot stand gekomen dankzij de medewerking van vele waarnemers en is hopelijk volledig. Graag wil ik de volgende

mensen bedanken voor het ter beschikking stellen van hun gegevens: Frank Bos, Klaas-Douwe Dijkstra, Johan Heeffter, Remco Hofland, Andre Hospers, Marcel Hospers, Guido Keijl, Kees Mostert, Gerd-Jan Pontenagel, Weia Reinboud, Marcel Schildwacht, Hein Sommer, Hans den Toom, Marcel Wasscher en Cees Witkamp. Jacques van der Neut en Arno Boesveld wil ik in het bijzonder bedanken voor het opsturen van hun rapport.

*Tim Termaat
Rijnsteeg 8-10a
6708 PP Wageningen*

Literatuur

- BOESVELD, A. & J.J.M. VAN DER NEUT, 2000. De terugkeer van de Rivierrombout (*Gomphus flavipes*). Waarnemingen in de Nieuwe- en Beneden Merwede 1999.
- HABRAKEN, J.M.P.M. & B.H.J.M. CROMBAGHS, 1997. Een vondst van de Rivierrombout (*Gomphus flavipes* (Charpentier)) langs de Waal. *Brachytron* 1(1): 3-5.
- KLEUKERS, R.M.J.C. & M. REEMER, 1998. De terugkeer van de Rivierrombout (*Gomphus flavipes* (Charpentier)) in Nederland. *Brachytron* 2(2): 52-59.

Summary

Termaat, T., 2000. Survey of new riverine habitat of *Gomphus flavipes* in The Netherlands in 1999. *Brachytron* 4(1): 13-17.

After the rediscovery of *Gomphus flavipes* in The Netherlands in 1996, the species was recorded in 1998 in eight 1x1 km-squares along the river Waal near Nijmegen in the eastern part of The Netherlands. Extensive research in 1999 displayed the species presence at many new locations of *Gomphus flavipes* along the rivers Waal, Nederrijn, Nieuwe Merwede and Beneden Merwede. One wandering male was found near Goirle outside the species normal riverine habitat, at short distance of the Belgian border. An overview is presented of all new locations, many reaching well westwards. In addition, all locations where the species appeared to be absent despite searching are presented also. Possible reasons for absence of *Gomphus flavipes* along the river Lek are discussed, just as the possibilities for the species presence along other river systems.

Keywords

Odonata, Anisoptera, Gomphidae, *Gomphus flavipes*, The Netherlands, present distribution.